

Lumea văzută prin ochii unui român: Romulus Cioflec „cutreierând Spania”

În anul 1988, la 60 de ani după publicarea primei ediții, la Editura Sport-Turism a apărut cartea *Cutreierând Spania. Impresii de călătorie a scriitorului Romulus Cioflec*, într-o lucrare îngrijită și prefațată de Nicolae Jula.

Așa cum aflăm din *Cuvântul înainte* semnat de editor, reeditarea lucrării lui Romulus Cioflec „este, mai întâi de toate, o restituire” – un act necesar, de justiție literară, care impune recuperarea unor pagini valoroase de literatură, condamnate la o nedreaptă uitare de către critica literară a veacului trecut. Actul recuperator, de restituire a operei realizate de scriitorul Romulus Cioflec în prima jumătate a secolului XX, este motivat prin calitatea neîndoielnică a paginilor de literatură scrise de autorul ardelean – fie că aparțin creației memorialistice, fie că fundamentează linia tradițională a literaturii realiste, continuând seria deschisă de prozatorii Ioan Slavici și Ion Agârbiceanu. Din această perspectivă, publicarea volumului *Cutreierând Spania* este un eveniment editorial semnificativ în viața culturală românească. Cartea scriitorului covăsnean „îmbogățește literatura de călătorie, exprimând un punct de vedere propriu, original și lipsit de complexe față de o temă – Spania – ce a preocupat mințile cele mai luminate ale lumii antice, medievale și contemporane”, spune N. Jula în prefața volumului.

Alcătuind din 13 capitole, al căror titlu indică etapele călătoriei întreprinse de Romulus Cioflec în anul 1927, lucrarea ne oferă imaginea inedită a unei Spanii de la începutul secolului XX, recuperând o istorie recentă a țării pe care lectorul de zi o cunoaște foarte puțin.

Scriitorul se apropie de realitățile înfățișate operând un demers subtil de distanțare obiectivă și receptare subiectivă, filtrând informațiile transmise prin prisma sensibilității auctoriale, ceea ce dă scrierii sale un caracter deopotrivă – plastic și dinamic.

Surprinde în textura cărții lui Romulus Cioflec modernitatea relatării. Fără a încărcă bagajul informațional cu amănunte excesive, autorul abordează dintr-o perspectivă personală realitățile descrise, exprimând atitudinea intelectualului român la contactul cu o civilizație fascinantă.

Calitățile de ziarist și de reporter îi permit acestuia să imprime un ritm alert relatării, adoptând unghiuri diverse de abordare a relației trecut-prezent, fapt care conduce la o reconstituire fidelă a lumii înfățișate, cu peisajul uman și social specific marilor aglomerări urbane moderne.

Scriitorul studiază cu un ochi atent și iscoditor aspecte ale lumii spaniole, mereu atras de amănuntele care dau notă distinctivă acesteia, fără a pierde din vedere viziunea de ansamblu. „Privirea” care îl ajută să pătrundă în interiorul realităților înfățișate este deosebit de importantă. Când gravă, când ironic-surzătoare, ea dezvăluie un Eu auctorial sensibil la amănuntele insolite, o inteligență vie, gata să recepteze noul, ineditul sau specificul. Cartea ne relevă o prezență umană vie, extrem de sensibilă în fața frumosului, dar și conștiința intelectualului confruntat cu problemele majore ale lumii moderne.

În prim-planul atenției călătorului român se află aspectele general-umane ale lumii descrise, printr-o permanentă raportare a acesteia la istoria națională și universală. Cu discernământ, scriitorul decontează judicios elementele de specific național care dau contur istoriei unui popor. Punctul de plecare al observației memorialistului este o temă fascinantă: Spania, cu momentele ei de înălțare și de cădere, contrastul dintre bogăție și sărăcie, amestecul de bucurie și de tristețe ca au hrănit imaginația locuitorilor ei și a celor ce au cunoscut-o direct sau indirect.

Sintetizând un bogat arsenal de cunoștințe, autorul român simte nevoia să generalizeze: „Între popoarele latine ale Europei, spanioiii au ajuns într-un fel de apatie de pe urma capricioaselor încercări ale sorții lor bune [...] De fapt, ei nu sunt un popor obosit de trăire și de îmbătrânire. Au mulți copii, au și credință, ca și setea de a-și mai spune cuvântul în lume, cumva, și poate altfel decât odinioară...”¹.

Subiectele abordate de memorialist introduc cititorul într-un univers plin de viață, în care istoria veche a Spaniei se împletește în chip firesc cu cea contemporană. Fie că descrie monumente sau muzee celebre, incluse în orice ghid turistic, ori surprinde

peisajul stradal și mulțimea care umple arterele largi ale bulevardelor, fie că înfățișează zonele centrale ale orașelor sau cartierele lor periferice, locuite de o populație săracă, autorul găsește de fiecare dată suportul pentru observația realistă, ce îi permite să investigheze psihologia socială și comportamentală a spaniolului: „*Piața Zacodover, fără să aibă ceva monumental și prea caracteristic în arhitectură, cu clădirile ei de atâtea ori seculare și cu arcadele sprijinite pe coloane... este în întregime un muzeu. E un muzeu în care se întâlnesc urme de trecerea a atâtor lumi de peste munți și mări, un muzeu în care s-a furșat și viața de azi, cu asinul și cu cătărul și cea de totdeauna, cu aceleași animale. [...] Și tot așa, alături de învechiții stâlpi de bătrâne galerii, se arată micile cafenele de azi, cu stâlpii lor, cărora limpiabotas² le caută picioarele pe sub mese. Ca la Madrid – ca în celelalte orașe*”³.

Autorul identifică notele distinctive ale spaniolului contemporan înfățișat prin prisma pasiunilor sale. Acestea sunt în număr de trei: gheata – oglindă (care explică prezența la tot pasul a lustragiilor), loteria și corridele. Ele apropie spaniolul aristocrat de omul obișnuit, sintetizând un peisaj uman extrem de divers.

Pentru europeanul ajuns în zona extremă a latinității, împletirea civilizațiilor care s-au perindat de-a lungul istoriei prin spațiul spaniol este spectaculoasă. Ea și-a pus amprenta asupra psihologiei unui popor, definind o civilizație materială copleșitoare prin frumusețea și exotismul ei. Un astfel de exemplu este Toledo, descris sugestiv de autor: „*bătrânul oraș... simbolul Spaniei și pivotul în jurul căruia s-au învârtit douăzeci de veacuri iberice, locul unde s-au prins în încheștare atâtea seminții, ca să-i brăzdeze zbuiciumatul trecut și să ne lase o Spanie totuși latină. Căci s-au ciocnit aici iberii cu fenicienii și cu cartaginezii, și iarăși Roma cu vizigoții. Mereu lume din două Asii, din Europa aservită Romei și din Africa rivală ei. Mai târziu... se încheștară aici maurii din Africa și din Asia cu moștenitorii Romei. [...] E muzeu și cimitir, încins cu ziduri de la goți și mauri, dar și cel mai iubit oraș al spaniolilor. [...] El este atrăgător prin bătrânețea lui adâncă și multiplă*”⁴.

Punctele de referință în popasul călătorului ajuns în locurile încărcate de istorie ale Spaniei oferă memorialistului român prilejul unor evocări valorase: El Escorial, Mesquita („*Bagdadul apusului*”), Sevilla, cu vestita Curte a Portocaliilor, ce conșervă biblioteca

familiei lui Columb, decorul fabulos al grădinilor maure din Alcazarul regilor spanioli, Granada cu palatul Alhambra și vestitele sale curți, a Mirților și a regilor.

Scriitorul atestă o reală vocație descriptivă, îmbogățită prin erudiție și sensibilitate: „*Trecut de poarta de la care începe viața cea cu gelozie tănuită a potențailor orientali, te pomenești într-o lume aparte. [...] Te simți pe o altă latitudine, una geografică a vremii, combinată cu a altor veacuri. [...] E și îmbinarea mereu nouă de linii ale arabescurilor, de culori, de lumină și de verdeață cu misterioasă umbră, este și evocare de viață. [...] Alipită de Palatul lui Carol al V-lea, o intrare se deschide în Curtea Mirților. În mijloc, un mare havuz de marmură, cu apă proaspătă... Ea oglindește șirul albelor coloane și al mirților dimprejur, încremenite toate în tainica și îndelungata singurătate; în dulce umbră, galeriile tănuite de lume, pereții încondeiați, căptușiți în haina arabescurilor, cu evocări emoționante în fiecare piatră, în fiecare colțisor din iatac*”⁵.

Aceeași privire sensibilă surprinde peisajul spaniol al câmpiilor întinse, dogorite de soare, care îl îndemnă pe autor să compare vegetația cvasiafricană a țării cu cea a României. Prin contrast, țara natală îi apare călătorului ca o „*exuberantă grădină, cu năvalnică vegetație*”.

Paleta peisagistică bogată a Andaluziei, „*scena principală a istoriei spaniole*” – incită atenția călătorului. Aici „*... natura, clima și omul sunt schimbate. Rasă de oameni voinici – mai arămie și mai bogat sprâncenată – rasă de oameni tăcuți, serioși și senini. [...] Gonim prin valea tot mai largă, mai îmbelșugată, a Guadalquivirului îndărăt, cu agave brumării de-a lungul liniei, agave în foi mari și grase și în tulpini lungi și drepte ca niște candelabre, gonesc și viile și livezile de măslini și de portocali. Mai gonesc în urmă vile și conacuri albe și sure*”⁶.

Contactul direct cu populația urbană a Spaniei îi relevă autorului amănunte inedite pentru psihologia unui popor definit prin contraste frapante. Călătorul român este cucerit de politețea și curtoazia spaniolilor, de firea lor pașnică: „*e greu să întâlnești doi oameni sfădindu-se ori clătănându-se de păchiu, și tot așa ca să vezi părinți bătându-și copiii*”⁷. „*Blândețea de moravuri*” a spaniolilor contrastează flagrant cu pasiunea lor pentru „*corrida de torros*”, plăcerea de a vedea animalele sacrificate în arenă. Evocarea unui

asemenea spectacol sângeros face loc unei reflecții grave a autorului, care condamnă cu tărie domnia materiei și a simțurilor asupra spiritului: „spaniolul mediocru și mijlociu ajung să-l abandoneze pe Cervantes... rămân la emoțiile tari, pe care le pot furniza brutalitatea și riscul”. Scriitorul caută resorturile unei asemenea înclinații sangvinare în psihologia ancestrală a popoarelor care perpetuează „o manie colectivă”: „ca și la box, ca și la fotbal, ca și la lupte de cocoși, să apuce spectatorul o emoție mai puternică, fără eforturi provocate de un Shakespeare oarecare”⁸.

Tonul critic, acuzator, ironia amară exprimă profundul umanism al scriitorului, atunci când acesta descrie chinurile animalului încolțit în arenă, dar și când evocă zonele marginase ale orașului, locuite de o populație ce trăiește la limita sărăciei: „preocupările serioase ale vieții s-au răsfărat asupra chipurilor... aici, la Barcelona, mișună multă lume din armata de rezervă a muncii fără patrie și fără un mâine a marelui port. Pe întinderea de aproape un kilometru, de-a lungul coastei se aliniază aceste tănuite cuiburi de crunta mizerie umană, fie angajați, fie șomerii”⁹.

Reflecțiilor asupra luxului copleșitor al orașelor vizitate li se adaugă meditația amară a scriitorului ce se dorește să fie „un economist dublat de un filosof, ca să caute o formulă de viață pentru fiecare, fără distrugerea de mărfuri pentru păstrarea prețurilor și fără distrugerea de oameni odată cu mărfurile”¹⁰.

Patosul unor sentimente amare, inspirate de soarta celor mulți și umili însoțește deseori evocarea autorului român, care inserează în cadrul narației meditații grave pe tema barbariei, a cruzimii și a lăcomiei celor puternici. Solidaritatea sa cu cei defavorizați de soartă este evidentă.

Aceasta explică interesul pe care autorul îl arată față de o personalitate a Spaniei contemporane pe care își propune să o viziteze la plecarea din țară. Ultimul capitol al cărții este dedicat întâlnirii cu Don Miguel de Unamuno, profesorul, savantul și scriitorul cu idei liberale surghiunit de dictatură în Țara Bascilor.

Relatarea întâlnirii celor doi intelectuali din țări aflate la extremele latinității este făcută prin prisma emoțiilor trăite de călătorul român. Scriitorul mărturisește temerile care îl încearcă înainte de a poposi în Hendaya, orașul de exil al savantului spaniol: „pe drum, m-am tot gândit ce să fac: să mă opresc, să nu mă opresc... În ce calitate și cu ce rost să-l deranjez pe acest om?... Când însă mă

apropiam de Hendaya, am fost cuprins de neliniște...”.

Odată înlăturată stânjeneala începutului, discuția celor doi decurge firesc, axându-se pe marile probleme care frământă epoca și situația specifică din România, la scurt timp după primul război mondial și constituirea statului național unitar.

După Nicolae Iorga, Romulus Cioflec este al doilea român pe care savantul spaniol îl cunoaște îndeaproape. Atitudinea scriitorului, care în finalul discuției îi adresează lui Miguel de Unamuno invitația de a conferenția la București, întâlnindu-se cu cercul de simpatizanți din țara sa, reflectă o optică specifică, comună spiritelor luminate ale timpului. Ea exprimă dorința de contacte culturale cu personalități ale secolului lor, actul de solidaritate a intelectualilor europeni angajați în lupta împotriva tiraniei și dictaturii, a exploatării sociale. Scriitorul român este însuși un exponent al acestei categorii de gânditori vizionari.

În ansamblul ei, cartea *Cutreierând Spania* invită la o lectură incitantă, fapt care se datorează, neîndoielnic, implicării profund umane a unui scriitor plin de franchețe care se distanțează de subiect prin ironie și autoironie, printr-o relatare devenită când acidă, când lirică. Ea nu reușește doar să informeze, familiarizând cititorul cu aspecte inedite ale țării surori, ci și să surprindă lectorul prin caracterul captivant al narației. Tonul relatării degajă prospețime și naturalitate. Detașându-se de sentimentalismul originilor comune, pentru a obține distanțarea obiectivă, autorul păstrează, în subtext, legătura cu țara natală, pentru mai buna integrare în contextul narativ a realităților spaniole trecute sau contemporane.

Extrem de modernă rămâne, însă, tehnica relatării. Dezvăluirea realităților istorice cunoscute de scriitorul român în Spania anului 1927 este proiectată pe o imagine de fond, care descrie Spania eternă, cu tradițiile ei milenare.

Chiar dacă imaginea de astăzi a țării nu mai corespunde celei descrise de călătorul român la începutul secolului XX, importantă este cealaltă țară – Spania eternă, cu tradiții străvechi, inegalabilele ei opere de artă, cu poporul ei cald și ospitalier, așa cum îl înfățișează scriitorul român, „o țară pe care autorul o descrie cu sufletul, găsind asemănări cu patria natală în eroismul, patriotismul și mai ales, în înaltul gest cotidian față de păstrarea propriei ființe naționale”¹¹.

Maria Stolca

Note

1. ROMULUS CIOFLEC, *Cutreierând Spania. Impresii de călătorie*, Editura Sport-Turism, București, 1988, Capitolul Madrid, p. 36
2. lustragii
3. *Romulus Cioflec*, op.cit., Toledo, p. 69-70
4. ibidem, p. 69,73
5. idem, Granada, p. 105
6. ibidem, p. 81
7. idem, Madrid, p. 46
8. ibidem, p. 46
9. idem, Barcelona, p. 26
10. ibidem, p. 28
11. cf. N. JULA, *Prefață* la *Romulus Cioflec*, op.cit, p. 36

Abstract

The world seen by a Romanian: Romulus Cioflec "scouring" through Spain

The dissertation offers an extra argument for the reconsideration of some precious literary pages, beginning with the reading of the book *Travelling all over Spain*, by Romulus Cioflec.

The analytic steps undertaken reveal two aspects of the memoir's writing: the image of Spain noticed by the writer, Romulus Cioflec, at the beginning of the 20th century and the clearly defined elements of his writing.

Especially, it is followed the individualization of the Transylvanian author's own style, the identification of the marks which define the features of Romulus Cioflec's work.

The distinct note (mark) of the book is given by the synthesis between erudition and sensibility, the interweaving of the realistic observation with what certifies the belonging to literary genre, the pictural deservive passages emphasising the virtues of a gifted artist.

The using of the quotations from the critical examination of the volume is useful as an argument to motivate the invitation to an urging reading that the book offers.

The present work can be considered an introduction into the universe of a attractive book, which informs an delights a modern reader, poiting out the new aspects of a country and the wealthy valences of an author still insufficiently unknown.

The support-text was made up by the publishing of the work *Travelling all over Spain* in 1988, edited by the Sport-Tourism Publishing house, with preface and notes written by N. Jula.